

В. ГОЛІНА

*завідувач кафедри кримінології
і кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України*

УДК 343.9 (477)

Судимість і суспільство

У статті розглядається проблема судимості як соціально-правового явища і його наслідків для суспільства. Необхідно розрізняти низку кримінально-правових і кримінологічних конструкцій, головною складовою яких є судимість: інститут судимості; судимість як факт засудження вироком суду винної особи за вчинений нею злочин; судимість як певний правовий статус засудженої особи; стан судимості у суспільстві; суспільна свідомість стосовно судимих осіб. Досліджуються зміст зазначених конструкцій та їх призначення, ставлення на рівні свідомості до феномену судимості; нормативна адекватність його сучасним потребам держави у практиці запобігання та протидії злочинності.

Ключові слова: судимість, інститут судимості, факт засудження, наслідки судимості, стан судимості, свідомість, суспільство.

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) містить окремий розділ XIII «Судимість», який складається із 4-х статей: «Правові наслідки судимості» (ст. 88); «Строки погашення судимості» (ст. 89); «Обчислення строків погашення судимості» (ст. 90); «Зняття судимості» (ст. 91), а також ст. 108 «Погашення та зняття судимості» у розд. XV «Особливості кримінальної відповідальності та покарання

неповнолітніх» КК України. Ними охоплюється сукупність норм, які регулюють суспільні відносини, що пов'язані з судимістю.

Необхідно розрізняти низку кримінально-правових і кримінологічних конструкцій, складовою яких є судимість: інститут судимості; судимість як факт засудження вироком суду винної особи за вчинений нею злочин; судимість як певний правовий статус кон-

кретної засудженої особи; стан судимості у суспільстві; свідомість стосовно судимих осіб.

Інститут судимості – це кримінально-правове загальне поняття, що інтегрує низку норм, пов'язаних із кримінальною відповідальністю і покаранням особи: виникненням судимості, строками її правового буття, загальноправовими і кримінально-правовими наслідками, її припиненням при передбачених законом умовах у вигляді погашення або зняття.

Відповідно до ч. 1 ст. 88 КК України «особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості», але самого поняття судимості немає. За авторським визначенням, судимість особи – це її правовий стан, створений реалізацією кримінальної відповідальності, що виникає внаслідок засудження її обвинувальним вироком суду за вчинений нею злочин до будь-якого покарання, який (стан) виступає підставою для державного осуду і застосування до особи передбачених законом протягом певного, установленого законом перебігу часу, обмежень та втрат і відіграє у системі кримінально-правових засобів роль сприяючого фактору досягнення і закріплення цілей покарання [1, с. 22].

Саме законодавцем судимість наділяється такими якостями (властивостями, значенням, наслідками), комбінація яких (теж за його волею, а іноді і свавіллям) перетворює по суті звичайний у судовій практиці факт осудження особи у правовий феномен – інститут судимості. Надаючи судимості те чи інше

правове значення, а це стосується перш за все її наслідків, законодавець має можливість створювати підстави для вдосконалення правових заходів проти дії злочинності, регулювати суспільні відносини щодо різних категорій злочинів, будувати систему її виправлення і ресоціалізації, не перебільшуючи спроможність держави і суспільства у цьому процесі. Злочинний світ – не абстракція, а, на жаль, зловісна кримінальна реальність зі своєю субкультурою, мораллю, звичаями, поняттями, покараннями та ін. Для певної чималої частини засуджених, судимість – не осуд, а, за їх уявленнями, честь. Особливо така думка поширюється серед підлітків віком 14–18 років: бути судимим, носити знаки належності до злочинного кола є ледве чи не ознакою найвищої доблесті [2, с. 56–57].

Для виконання завдань, які постають перед інститутом судимості, законодавець пов'язує з ним можливість обмеження суб'єктивних прав особи, тобто загальноправові наслідки судимості, або наступу певних кримінально-правових обтяжень – кримінально-правові наслідки. Загальноправові наслідки судимості – це різноманітні за видом, обсягом та порядком настання часткові обмеження прав і свобод особи, яка має судимість, що передбачаються нормами різних галузей права (крім кримінального), і застосовуються протягом усього або частини строку стану судимості особи, але не входить до змісту конкретного призначеного виду покарання. Ця норма нібито відповідає вимогам ч. 2 ст. 63 Конституції України, згідно з якою «засуджений користується всіма правами людини

і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду». Але фактично ж на законодавчому рівні питання про вид, зміст та межі загальноправових обмежень прав судимої людини не вирішено. А цих обмежень за різним галузевим законодавством України вже достатньо. Існує значна кількість законів і підзаконних актів України, якими передбачені різні обмеження прав осіб, які мають судимість [1, с. 30–47].

Із судимістю пов'язані певні кримінально-правові наслідки конструктивного та диференційного характеру. Використовуючи так чи інакше феномен судимості, законодавець створює різні інститути кримінального права, де вона, з одного боку, виступає одним із конструктивних елементів багатьох інститутів Загальної частини КК України, які регулюють питання повторності й рецидиву злочинів, звільнення від кримінальної відповідальності, від покарання та його відбування, призначення покарання, погашення та зняття судимості тощо, а з другого – кваліфікуючою ознакою значної кількості складів злочинів Особливої частини КК України.

Таким чином, кримінально-правове значення судимості полягає у тому, що, по-перше, її наявність у особи перешкоджає застосуванню до неї деяких інститутів кримінального права або їх окремих положень, які пом'якшують кримінальну відповідальність; по-друге, за її допомогою законодавець конструює низку інститутів кримінального права, які при індивідуалізації кримінальної відповідальності за умов, указаних у законі, навпаки, сприяють її застосуванню, що обтяжує правове ста-

новище особи, посилює її кримінальну відповідальність. На відміну від загальноправових, кримінально-правові наслідки судимості у зазначених аспектах настають лише у разі вчинення особою, що її має за раніше вчинений злочин, нового будь-якого – за формою вини – нового злочину. Обсяг і зміст цих наслідків у кожному конкретному випадку визначаються кримінальним законодавством.

Судимість особи діє з дня набрання законної сили обвинувальним вироком, протягом певного часу, який залежить від суб'єкта злочину, ступеня тяжкості вчинення особою злочину (ст. 12 і ст. 90 КК України), виду покарання та інших передбачених законом умов (статті 89–90, 108 КК України). З їх дотриманням судимість або погашується, тобто автоматично втрачає своє правове значення, або достроково знімається судом (ст. 91 КК України, статті 538–539 КПК України). Якщо особа, що відбула покарання, до закінчення строку погашення судимості знову вчинить будь-який злочин, перебіг строку погашення судимості переривається і обчислюється заново. У цих випадках строки погашення судимості обчислюються окремо за кожний злочин після фактичного відбуття покарання (основного та додаткового) за останній злочин (ч. 5 ст. 90 КК України).

Інститут судимості упродовж майже 90 років перебуває у центрі уваги вітчизняного законодавця. Він постійно звертається до цього інституту, доповнюючи його новими нормами або взагалі конструюючи його за новим концептуальним підходом, як це відбулося у новому КК України (2001 р.).

Значна увага науковців привертається до проблеми законодавчої систематизації так званих загальноправових наслідків судимості, оскільки поширюються випадки обмеження прав і свобод осіб, які мають судимість, різними підзаконними актами, що суперечить Конституції України. Пропонується прийняття закону «Про правові наслідки судимості» (назва може бути й іншою). Мова може йти про загальноправові її наслідки, тому що кримінально-правові наслідки передбачені Загальною і Особливою частинами КК України. Річ у тім, що держава повинна прийняти закон, який по суті буде специфічним переліком тимчасової (а для деяких засуджених і довічної) поразки прав і свобод громадянина, яка пов'язана саме з судимістю. Утім ч. 2 ст. 63 Конституції України проголошено, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду. Про який закон ідеться? Вважаю, що це питання підлягає подальшому обговоренню й осмисленню. У будь-якому разі воно потребує самостійного вивчення і можливо не в межах кримінально-правового аналізу, бо взагалі не є предметом кримінального права. Необхідний інший – міжгалузевий підхід.

Заслуговує на увагу також дослідження проблеми погашення та зняття судимості, щодо якої у вітчизняному правовому просторі точаться дискусії починаючи ще з 20-х рр. ХХ ст. (С. П. Мокринський, В. Д. Філімонов, С. Й. Зельдов, А. П. Сафронов, М. В. Степаненко, Є. О. Письменський,

В. М. Білоконев та ін.). Можна висловити загальну думку про те, що строки погашення та зняття судимості мають бути такими, сприятливий перебіг яких свідчив би про дійсне закріплення цілей кримінальної відповідальності, з одного боку, а з другого – не були зайвими, такими, що суперечать правомірній природі цього інституту. Строки погашення і зняття судимості, передбачені чинним КК України, майже не відрізняються від їх тривалості за КК України 1960 р. Зараз важко сказати, з яких критеріїв виходив вітчизняний законодавець, обираючи зазначені строки. В юридичній літературі зазначалося: оскільки строки погашення судимості визначені без спеціальних досліджень, то навряд чи можна цілком обґрунтовано стверджувати, що питання про збіг правового (припинення судимості) і життєвого (факти вчинення нових злочинів під час і після перебігу строків) результату вирішено найкраще. Питання це не просте і вирішувати його необхідно на основі ґрунтовних кримінологічних досліджень [3, с. 134–135].

Тісно з кримінальним середовищем і інститутом судимості пов'язана проблема професійної злочинності та злочинної «кар'єри». Не треба забувати, що ми живемо у світі, де існує і злочинний світ як окремих негативний соціальний феномен, який має своїх «героїв» – «злочинців у законі», «авторитетів», «лідерів» та їх шанувальників. Які соціальні цінності відстоює злочинський світ, кого намагаються удавати із себе засуджені, для яких судимість, вчинений злочин – особлива, «кар'єрна» ризика, заслуга тощо?

Суттєвого значення набуває розробка проблеми соціальної адаптації в сучасних умовах тих осіб, котрі відбули покарання і повернулися до суспільства, (що неспроможне соціально влаштувати навіть законослухняних громадян) із кримінально-правовою «відзнакою» – судимість.

Ці та багато інших питань постають перед дослідником, який заглиблюється у проблему інституту судимості. Розглянутий нами у цій частині статті в основному кримінально-правовий аспект інституту судимості, її погашення та знаття є лише складовим більш глобальної проблеми – його адекватності соціальним потребам.

Судимість як факт засудження особи судом можна розглядати з різних боків: це риси біографії людини, яка можливо, буде супроводжувати її все життя і навіть залишиться в пам'яті нащадків, незважаючи на те, що судимість погашена чи достроково знята і вже не має правового значення. У такому разі судимість відображає той злочин, який вчинила особа, і навіть класифікаційний ступінь, що має безпосереднє відношення, поперше, до «кримінальної біографії» особи, її «кримінальної кар'єри», і подруге – до погашення і знаття судимості, оскільки, скажімо, за сучасним українським кримінальним законодавством строки її погашення залежать від ступеня тяжкості злочину, за який особа засуджена (ст. 12 КК України). У даному разі судимість має абсолютний характер: вона за перебігом строків і умов, передбачених законодавством, може втратити своє правове значення, але позбутися самого факту засудження,

а отже, і судимості неможливо. І ця обставина нерідко впливає на долю людини, її рідних і близьких.

Проведені кримінологічні дослідження показують, що чим негативніше людина ставиться до злочинного діяння, тим неспроможнішим буде її ставлення до винного і тим більшу дистанцію вона намагатиметься установити між собою і злочинцем. Від 50 до 75% опитаних законослухняних респондентів взагалі не підтримують будь-яких контактів із раніше судимими за умисні злочини особами, тим самим однозначно визначили своє ставлення до тих, хто свідомо порушив закон. Із усього масиву опитаних дослідниками осіб лише одиниці виключно допускали можливість спілкування з колишніми злочинцями як друзями або в колі сім'ї, і це в основному з тими, хто вчинив злочин з необережності. Таке ставлення, зазначають дослідники, ґрунтується на припущенні, що людина, яка раніше знехтувала погрозою покарання, може знову зробити те саме [4, с. 211–212; 5, с. 135; 6, с. 68]. Треба урахувати й інші аспекти.

По-перше, людина, яка певний час перебувала за ґратами, отримує негативний психологічний вплив моралі середовища засуджених, що деформує особистість, залишає в її свідомості кримінальні зразки поведінки. Так, за зауваженнями О. М. Пастушені і О. І. Мокрецова, у значної частини засуджених відсутня надія на можливість правомірним шляхом забезпечити своє майбутнє. Багато з них упевнені або припускають, що нормальне існування після звільнення навряд чи відбудеться,

оскільки вони неспроможні протидіяти складнощам життя в умовах свободи, кримінальним спокусам, наслідкам негативного впливу кримінальної субкультури і особистим вадам [7, с. 169; 8, с. 67].

По-друге, судимі не мали змоги адаптуватися у трудовому колективі через моральну і психологічну відчуженість; доволі високі, на їхню думку, вимоги щодо дотримання трудової дисципліни, підвищення кваліфікації, одержання освіти тощо; відсутність поза сферою трудової діяльності спілкування; небажання самих судимих осіб адаптуватися до трудового колективу – усього 56% [9, с. 58]. Це було за радянських часів, а зараз?

По-третє, наша правосвідомість «продовжує» докоряти особі, яка вчинила злочин. І навіть не самою судимістю як такою, а тим злочином, який за нею стоїть. Головне те, що особа перебувала у місцях позбавлення волі за ряд загальнокримінальних злочинів, що, як правило, асоціюються у нашій свідомості зі злочинним світом, його мораллю, страхом повторення злочинної поведінки безпосередньо проти себе, майна, близьких родичів та ін. Судимість, у даному разі, виступає, так би мовити, сигналізуючою ознакою щодо морального обличчя засудженого. Саме ці та інші обставини гальмують виправлення, ресоціалізацію і адаптацію. Треба відверто оцінювати кримінальну реальність.

Судимість, як певний правовий статус (лат. *status* – правове положення) особи, свідчить про те, що між ними, державою і суспільством установлю-

ються відносини, які наповнюються специфічним змістом, а саме:

- держава і суспільство визначають своє ставлення до судимості шляхом установлення відносин, що регулюють правовий статус судимих осіб (наприклад їх права і обов'язки; обмеження доступу окремих категорій судимих до соціальних інститутів, руйнування і піддрив авторитету яких для суспільства небезпечні; створення підстав для вдосконалення правових засобів боротьби зі злочинністю; анулювання судимості тощо);

- надаються гарантії законності застосування до судимих осіб обмежень їх прав і свобод і поновлення таких при дотриманні ними умов, передбачених законом;

- створення соціальних умов для виправлення, ресоціалізації і адаптації осіб, що мають судимість, до суспільства;

- здійснення соціального контролю за поведінкою осіб, які мають судимість, і «примушування» їх до законослухняної поведінки. Строк погашення або зняття судимості – не «мертвий» сезон, в якому перебуває самостійно засуджений. Він насичений (точніше повинен бути насиченим) обопільною складною працею повернення до суспільства;

- виявлення й усунення недоліків інституту судимості, вдосконалення його норм відповідно до потреб сучасності. Цьому служить Закон України «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засуджених до європейських стандартів» від 8 квітня 2014 р. [10, с. 18–20].

Існує і таке соціально-правове поняття, як «стан судимості у суспільстві». Взагалі термін «стан» означає «становище, в якому хто-небудь, що-небудь перебуває». У даному контексті судимість використовується як показник засудженості осіб серед населення.

Отже, поняттям «стан судимості» охоплюється статистика судимості, тобто кількісно-якісна характеристика сукупності осіб, засуджених судами України протягом певного часу. Але можливо розглядати стан судимості дещо ширше і глибше – із кримінологічних позицій як значущий показник кримінальної реальності в суспільстві, його криміногенного потенціалу, рівня морально-психологічного клімату, негативних наслідків. За період з 1991 р. по 2013 р. було засуджено (з числа виявлених осіб, що вчинили злочини) понад 4 млн громадян, тобто майже кожний 10–11 громадянин України набули статусу судимих. Приблизно 1/3 із них засуджувалась до різних строків позбавлення волі [11, с. 233]. Характерною соціально-демографічною рисою кримінологічної характеристики особистості злочинця є те, що майже 70% з них – це особи працездатного віку, які до вчинення злочину не навчалися і не працювали, а головне – не мали кримінального минулого, тобто судимості. Щорічно частина з них поповнює злочинний світ, просякається кримінальною субкультурою та її цінностями і стає по суті ворогом суспільства. Суспільство з «тюремного джерела» постійно поповнюється асоціально налаштованим населенням. Але є й побічні негативні наслідки судимості для

суспільства: порушуються, руйнуються, перериваються подружні взаємовідносини, що згубно впливає на процес виправлення і реабілітації; обмежуються і перериваються контакти з дітьми, внаслідок чого часто відбувається згасання батьківських почуттів до дитини. Більше того, як свідчать зарубіжні дослідження, діти, чий батьки за вчинений злочин засуджені до позбавлення волі та мають судимість, автоматично потрапляють у групу ризику. Не маючи позитивного чоловічого прикладу щодо наслідування, не отримуючи належної підтримки та любові, вони нерідко стають ізгоями у суспільстві, шукають підтримки маргінального, а часом і злочинного середовища [12, с. 192]. У деяких країнах світу (наприклад, у Норвегії) приймаються і позитивно здійснюються спеціальні програми для батьків, засуджених до позбавлення волі.

За дослідженням В. С. Батиргарєвої, ізоляція злочинців, уособленням якої є місця позбавлення волі (а вони, за нашою думкою, є одним із показників стану судимості), фактично не обмежується лише досягненням цілей покарання, зокрема, кари, а й має далекосяжні негативні наслідки, які влітаються у детермінаційний комплекс рецидивної злочинності [13, с. 365]. Офіційна статистика показує, що у 2010 і 2011 рр. було виявлено осіб, які раніше вчинили злочини, відповідно, 60 373 і 102 694. З них майже 46% у 2010 р. і 35% у 2011 р. – це особи, у яких при вчиненні нового злочину судимість була не знята або не погашена [14, с. 12].

Отже, збільшення стану судимості означає, що у суспільстві все більше відбувається колізія інтересів різних прошарків населення, посилення його криміногенного потенціалу, що ще гірше порушує і без того малу солідарність суспільства, і сприяє інституалізації злочинності.

Суспільна свідомість стосовно судимих осіб відображає ставлення певних соціальних утворень країни (населення, груп та ін.) до злочинців і злочинності. Суспільна свідомість, як різновид духовного виробництва, являє собою віддзеркалення соціальної і природної дійсності відповідними соціальними групами або суспільством у цілому на даному етапі їх розвитку при визначальному впливі на цей процес суспільного буття. Отже, суспільна свідомість – це сукупність на буденному (стихійному) і теоретичному (систематизованому) рівнях ідеальних образів: понять, ідей, суджень, поглядів, уявлень, почуттів, настроїв, емоцій, оцінок, які виникають у процесі відбиття соціальним суб'єктом навколишнього світу [15, с. 364–365].

У свідомості населення сприйняття злочинності відображається у трьох площинах: 1) страх перед злочинністю та її наслідкам; 2) диференціація злочинів і злочинців у суспільній свідомості; 3) ставлення населення до кримінального покарання і його наслідків.

Страх перед злочинністю є відомим соціально-психологічним феноменом і, як показують вітчизняні і зарубіжні дослідження, належить до провідної групи «побоювань». В Україні, за даними І. П. Руценка, а також моніторингу Українського інституту соціальних до-

сліджень, страх перед злочинністю є постійним присутнім фактором, що впливає не тільки на свідомість, а й на поведінку індивіда. 70% (з опитаних 200 респондентів) заявило, що вони відчувають занепокоєність перед злочинністю. Свідомість людини по-різному сприймає окремі види злочину та його проявів, відбувається диференціація сприйняття злочинності і злочинця (судимої особи). Дослідження свідчать, що пріоритетними факторами, які посилюють страх перед загрозою кримінальних посягнень, є, по-перше, поширеність певного виду злочинів, ймовірність стати жертвою злочинців, віктимний досвід; по-друге, матеріальна шкода від гіпотетичного злочину; по-третє, сама тяжкість злочинів у кримінально-правовому полі; по-четверте, тип злочинця. До таких злочинців і злочинів належать, наприклад, квартирна крадіжка, крадіжка з городів, вуличне хуліганство, побиття, тілесні ушкодження, насильство у сім'ї, сексуальні насильства, обман, обважування, обрахування у торгівлі, пограбування, розбійний напад та ін. [16, с. 289–310].

Що стосується громадської думки, як вияву масової свідомості, стосовно злочинців, то думки респондентів розходяться: від ліберальних ідей гуманізації до більш жорсткого поводження з ними (резонансні справи Лозинського, врадіївська справа та ін.). Для пересічного громадянина злочинець, особливо той, що відбував покарання у вигляді позбавлення волі, це «людина з рушницею», яку треба, на всяк випадок, остерегітися, навіть якщо не став жертвою злочину. За даними досліджень Між-

народного опитування жертв злочинів (ICVS), ДНДШ МВС України, НДІ НАВСУ, проведених протягом 1997–2006 рр., від 60 до 70% осіб, які постраждали від злочинів, не зверталися із заявою до міліції.

Отже, на початку XXI ст. Україна постає перед серйозною загрозою латентизації злочинності і латентної віктимізації. Ступінь остраху перед особою, яка судима (навіть, коли судимість погашена або знята), є мірилом рівня свідомості суспільства до судимості як явища взагалі. Це вже гостра соціальна проблема. Вирішити її шляхом

тільки толерантного ставлення населення до колишніх в'язнів, не ускладнюючи зайвий раз життя тим, хто бажає (а хто не бажає, то як бути?) повернутися до законослухняного суспільства (В. С. Батиргарєєва), навіряд чи можливо. Реальний шлях: максимально розумна декриміналізація, скорочення рівня злочинності і стану судимості, більш широке використання державою диспозитивних методів реагування на деякі суспільно небезпечні прояви, адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів та ін.

Список використаних джерел

1. Голіна В. В. Судимість : монографія / В. В. Голіна. – Х. : Харків юрид., 2006. – 384 с.
2. Татиндинова Т. Г. Организованная преступность и молодежь / Т. Г. Татиндинова // Социологические исследования. – 2000. – № 1.
3. Сафронов А. П. К вопросу о методах проверки действительности сроков погашения и снятия судимости / А. П. Сафронов // Проблемы социологии права. – Вып. 1. – Вильнюс, 1970.
4. Ефремова Г. Х. Общественное мнение и преступность / Г. Х. Ефремова. – Тбилиси, 1984.
5. Серебрякова В. А. Отношение граждан к различным видам преступлений / В. А. Серебрякова // Криминологические проблемы правосознания и общественного мнения о преступности : сб. науч. тр. (по материалам советских и чехословацких исследований). – Москва – Прага, 1986.
6. Никифоров Б. С. Наказание и его цели / Б. С. Никифоров // Сов. государство и право. – 1981. – № 9.
7. Пастушеня А. Н. Психолого-педагогический аспект исправления осужденных в контексте социокультурного анализа / А. Н. Пастушеня // Культура наказания, или социокультурные аспекты пенитенциарной практики / под общ. ред. Е. Г. Багреевой. – М. : РИОР, 2012. – 224 с. – (Научная мысль).
8. Мокрецов А. И. Пенитенциарная субкультура / А. И. Мокрецов // Культура наказания, или социокультурные аспекты пенитенциарной практики / под общ. ред. Е. Г. Багреевой. – М. : РИОР, 2012. – 224 с. – (Научная мысль).
9. Шмаров И. В. Предупреждение преступлений среди освобожденных от наказания (Проблема социальной адаптации) / И. В. Шмаров. – М. : Юрид. лит., 1974. – 136 с.
10. Голос України. – 2014. – 8 квіт.
11. Кулик О. Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання : монографія / О. Г. Кулик. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 288 с.
12. Багреева Е. В. Социокультурный контекст психологической практики в пенитенциарных учреждениях скандинавских стран и России / Е. В. Багреева // Культура наказания, или социокультурные аспекты пенитенциарной практики / под общ. ред. Е. Г. Багреевой. – М. : РИОР, 2012. – 224 с. – (Научная мысль).
13. Батиргарєєва В. С. Рецидивна злочинність в Україні: соціально-правові та кримінологічні проблеми : монографія / В. С. Батиргарєєва. – Х. : Право, 2009. – 576 с.
14. Експрес-інформація про стан злочинності на території України за 12 місяців // Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України. – К., 2012.

15. Данильян О. Г. Философия : учебник / О. Г. Данильян, В. М. Тараненко. – Харьков : Право, 2012. – 496 с.
16. Рущенко І. П. Соціологія злочинності : монографія / І. П. Рущенко. – Х. : Вид-во Нац. ун-та внутр. справ, 2001. – 370 с.

Стаття надійшла до редколегії 11.09.2014

Голина В. Судимість и общество

В статье рассматривается проблема судимости как социально-правового явления и её последствий для общества. Необходимо различать ряд уголовно-правовых и криминологических конструкций, главной составляющей которых является судимость: институт судимости; судимость как факт осуждения приговором суда виновного за учиненное им преступление; судимость как определенный правовой статус личности осужденного; состояние судимости в обществе; общественное сознание в отношении лиц, имеющих судимость. Исследуются содержание названных конструкций, их предназначение, отношение к феномену судимости, нормативная адекватность его современным требованиям государства в практике предупреждения и противодействия преступности.

Ключевые слова: судимость, институт судимости, факт осуждения, последствия судимости, состояние судимости, сознание, общество.

Golina B. Conviction and Society

The Criminal Code of Ukraine contains Section XIII – «Criminal Record». Criminal record is an element of control for such concepts as: institute of criminal record; criminal record as a fact of convicting a person for the crime he committed; criminal record as the legal status of the convict; state of criminal records in society; the public mind concerning convicted persons. The article examines the content and purpose of mentioned structures, their relevance to contemporary state needs in fighting crime. Institute of criminal record – is a set of rules provided by the Criminal Code of Ukraine, which regulates relations arising in the implementation of criminal responsibility: the moment of criminal record emergence, the timing of its course, the conditions of its expunging and canceling, its general social penal consequences. Despite a number of legislative imperfections, within the strategy of intimidation it serves to achieve and maintain the goals of punishment.

Conviction as a fact of convicting a person to criminal punishment may be considered from different points of view: as a happening of biography, sometimes of a personal «criminal career», or the moral reproach of the society, or the latter's attitude towards the convict. For the particular person a criminal record may result into unfavorable consequences both on common and social levels and complicate his adaptation.

Conviction as the legal status of the person indicates the existence of her relations with the state that are filled with certain content. The scope of rights and obligations, restrictions of individual freedoms is being defined. The state, on the one hand, distances itself from persons who have a criminal record, and on the other hand, seeks to correct and to reintegrate them into society, which is associated with considerable objective and subjective difficulties.

The concept of «obtaining criminal record» includes quantitative and qualitative characteristics of the convicts' entity in the country. During the period from 1991 to 2013 there was convicted more than 4 million people, i. e. almost every 10th–11th Ukrainian citizen has received a criminal record. 70% of them had not been previously condemned. The increase of criminal potential in the country reflects harmfully on the material and spiritual life of the society.

Concerning the public opinion, as a demonstration of mass consciousness towards the criminals, the respondents' views differ: from the liberal ideas of humanization to more stringent treatment, as evidenced by a number of resonant cases in Ukraine. The fear of crime among the population becomes constantly present factor that leads to further crime latention and victimization.

There has been proposed the following means to reduce the impact of criminal records on society: maximal reasonable decriminalization, reducing crime and the condition of criminal records, legislative regulation of its general social consequences, wider use of discretionary methods for responding to a range of socially dangerous manifestations, the adaptation of convicts' legal status to the European standards.

Keywords: criminal record, the institute of criminal record, the fact of conviction, the consequences of criminal record, the condition of criminal record, consciousness, societ.